

Omroep Kamerkoor

21 juni 1984: Amsterdam
Waalse Kerk
20.15 uur

TON DE LEEUW

Trilogie

I Car nos vignes sont en fleur

Omroep Kamerkoor

Robin Gritton dirigent

II And they shall reign for ever

Jane Manning sopraan

Instrumentaal NOS-Ensemble, bestaande uit:

Harmen de Boer klarinet

Joop Oudhof hoorn

Maarten Bon piano

Henk de Vlieger] slagwerk

Paul Lemaire]

David Porcelijn dirigent

III Invocations

Omroep Kamerkoor

Jane Manning sopraan

Instrumentaal NOS-Ensemble, bestaande uit:

Harmen de Boer] klarinet

Janet Ramsaran]

Joris Wiener]

Joop Oudhof hoorn

Pieter v.d. Dolder trombone

Maarten Bon piano/electrische

piano

Henk de Vlieger] slagwerk

Ernst van Tiel]

Paul Lemaire]

David Porcelijn dirigent

Trilogie:

I Car nos vignes sont en fleur (1981)

II And they shall reign for ever (1981)

III Invocations (1983)

De trilogie bestaat uit drie delen die ieder op zich zelfstandig kunnen worden uitgevoerd, maar die in meerdere opzichten een nauwe band met elkaar hebben.

In de eerste plaats zijn alle teksten ontleend aan de Bijbel.

Car nos vignes sont en fleur (ontleend aan het Hooglied) beschrijft de vervoeringen en de verwarringen van de liefde, met op de achtergrond het thema van de menselijke communicatie.

And they shall reign for ever schildert de visioenen van de verwoesting en ondergang van de wereld, zoals beschreven in de Apocalyps.

De teksten van **Invocations** zijn voornamelijk ontleend aan de Psalmen, en zijn samen te vatten als aanroepingen en smeekbeden. Als zodanig zijn zij een voortzetting van de teksten van de vorige delen, die respectievelijk de innerlijke en uiterlijke weerloosheid van de mens weergeven.

Ook muzikaal zijn er overeenkomsten waarneembaar, bijvoorbeeld in de vorm van motivische ontleningen, terwijl de bezetting van het laatste deel een wat uitgebreide combinatie is van de bezettingen van de voorgaande delen. Maar het is vooral het gebruik van een, wat ik zou willen noemen 'verwijde modaliteit' die de drie composities van deze trilogie met elkaar verbindt. Samenvattend houdt dit in een hiërarchisch geheel van een aantal elementen die aan de muziek een eigen karakter verlenen: toonreeksen, ritmische en melodische formules, een strikte, cyclische tijdsstructuur, die de materiële en ideële eenheid van het geheel benadrukt, en een sterk symbolisch/ethische achtergrond.

Veel hiervan is bepalend voor vorm en expressie van de muziek. De achtergronden verwijzen naar eeuwenoude Aziatische modellen zoals raga (India), maqaam (Arabië), patet (Indonesië), met de daaraan verbonden opvatting dat muziek in laatste instantie geen vrijblijvend esthetisch vermaak is, maar uitdrukking in klank van een diepere menselijke en cosmische verbondenheid. Bepaalde aspecten van dit alles duiken nu weer op, in gewijzigde vorm, in het hedendaags idioom van deze composities.

Ton de Leeuw

I Car nos vignes sont en fleur

De teksten van dit koorwerk zijn ontleend aan het Hooglied. Zij beschrijven niet alleen de liefde, maar ook de angst om deze te verliezen, het zoeken ernaar, tussen hoop en wanhoop, en het sublimeren van de liefde in het streven tot vereniging met het goddelijke. Het diep-menselijke verlangen naar liefde in deze duizenden jaren oude teksten krijgt in onze tijd van verharding en vereenzaming een extra dimensie. De naar binnen-gekeerdheid van de muziek - die ook de zangers moet leiden - staat in fel contrast met de uitbundigheid van de oude teksten. De elkaar opvolgende, soms tegenstrijdige stemmingen in de tekst worden in sobere contouren tegenover elkaar gezet.

Er zijn zeven delen die soms in elkaar overlopen: na de aarzelende, zoekende begindelen volgen de vastbeslotenheid om de geliefde te vinden en het loflied op de geliefde in de delen 3 en 4.

De pastorale rust en verzadiging van deel 5 wordt gevolgd door een hernieuwd zoeken in het sterk stuwende zesde deel. Tenslotte de bijna liturgische strakheid van het laatste deel, als een hymne op de bovenaardse liefde.

Het werk is geschreven in opdracht van de Franse radio en werd in première gebracht in 1981 door het Atelier Vocal in Parijs onder leiding van Guy Reibel. De zangers - drie sopranen, drie alten, drie tenoren en drie bassen - staan in een halve cirkel opgesteld en hebben ook een muzikaal-ruimtelijke werking ten opzichte van elkaar.

deel 1

Sur ma couche, dans la nuit, j'ai cherché celui que mon coeur aime.

deel 2

Je l'ai cherché et ne l'ai pas trouvé.

deel 3

Alors j'ai résolu de me lever, de faire le tour de la ville. Dans les rues et sur les places je chercherai celui que mon coeur aime.

deel 4, a en b gelijktijdig

- a Mon bien-aimé est blanc et vermeil, on le distingue entre mille. Sa tête est comme de l'or pur, sa chevelure est souple comme le palmier. Ses yeux sont comme des colombes sur les bords d'un ruisseau, ses joues sont comme un parterre embaumé. Ses lèvres sont des lis d'où découle la myrrhe. Ses mains sont des anneaux d'or, incrusté de rubis. Sa bouche respire la douceur, il est superbe comme le cèdres.
- b A travers ton voile tes yeux brillent pareils à ceux d'une colombe. Tes cheveux sont comme un troupeau de chèvres suspendus aux flancs de la montagne. Tes lèvres sont comme un ruban écarlate et ta bouche respire le charme. A travers ton voile ta joue ressemble à une moitié de grenade. Ton cou est comme la tour de David, tous les boucliers y sont suspendus, et tes deux seins sont pareils à deux faons. Comme les jumeaux d'une gazelle. Oh, mon amie tu est toute belle, aucune tache ne dépare ta beauté.

deel 5

Car voici, l'hiver est passé. La pluie a cessé, elle s'en est allée, les fleurs paraissent sur la terre. Le temps de chanter est arrivé. Le roucoulement de la tourterelle se fait entendre. Déjà mûrissent les premiers fruits du figuier, et la vigne en fleurs exhale son parfum. Lève toi, mon amie, lève toi et viens, ma belle. Oh ma colombe, toi qui te cache dans les fentes du rocher. Fais moi voir ton visage, entendre ta voix, o toi, oh toi dont la voix est si douce.

intro

Mets-moi, comme un sceau sur ton coeur.

deel 1

's Nachts, op mijn legerstede, zocht ik mijn beminde.

deel 2

Ik zocht hem, maar vond hem niet.

deel 3

Ik wil opstaan en rondgaan in de stad, op straten en pleinen en mijn beminde zoeken.

deel 4, a en b gelijktijdig

- a Mijn geliefde is blank en rood, uitblinkend boven tienduizend. Zijn hoofd is fijn goud, zijn lokken zijn golvend als een palmboom. Zijn ogen zijn als duiven bij waterbeken, zijn wangen zijn als balsembedden. Zijn lippen zijn leliën, druipend van vloeiende myrrhe. Zijn handen zijn gouden ringen, bezet met edelstenen. Zijn mond is enkel zoetheid, uitgelezen als de ceders.
- b Uw ogen zijn als duiven door uw sluier heen. Uw haar is als een kudde geiten die neergolven langs de bergflanken. Als een scharlaken draad zijn uw lippen, en liefelijk is uw mond. Als een gespleten granaatappel zijn uw slapen door uw sluier heen. Uw hals is als de Davidstoren, alle schilden hangen daar aan. Uw borsten zijn als tweeling-jongen van gazellen. Alles is schoon aan u, mijn liefste, zonder enig gebrek zijt gij.

deel 5

Want zie, de winter is voorbij, de regen is verdwenen. De bloemen vertonen zich op het veld, de zangtijd is aangebroken, en het gekir van de tortelduif wordt gehoord. De vijgeboom laat zijn vroege vrucht zwellen, en de bloeiende wijnstokken geuren. Sta op, kom, mijn liefste, mijn duif in de rotskloof verscholen. Laat mij uw aangezicht zien, en uw stem horen, want zoet is uw stem.

intro

Leg mij als een zegel aan uw hart.

deel 6

J'ai rencontré les gardes qui font leur ronde dans la ville: Avez-vous vu celui que j'aime?

A peine les avais-je dépassés, que je trouvai celui que mon coeur aime.

Je l'ai saisi, et je ne l'ai point lâché avant de l'avoir introduit dans la chambre de ma mère.

deel 7

Mets-moi comme un sceau sur ton coeur, comme un sceau sur ton bras, car l'amour est fort comme la mort, la passion est indomptable comme le séjour des morts. Ses flammes sont des flammes de feu, le feu dévorant de l'Éternel. Des torrents d'eau ne sauraient éteindre l'amour, le feu dévorant de l'amour.

deel 6

Ik trof de wachters die de ronde deden door de stad: hebt gij mijn beminde gezien? Nauwelijks was ik hen voorbijgegaan, of ik vond mijn beminde. Ik greep hem vast, en wilde niet loslaten tot ik hem gebracht had in het huis van mijn moeder.

deel 7

Leg mij als een zegel aan uw hart, als een zegel aan uw arm, want sterk als de dood is de liefde. Onverbiddelijk als het rijk van de doden is de hartstocht. Haar vlammen zijn vuurvlammen, de vuurgloed van de Eeuwige.

Vele wateren kunnen de liefde niet blussen, het verterende vuur van de liefde.

II And they shall reign for ever

De compositie **And they shall reign for ever** werd geschreven in 1981 ter gelegenheid van de viering van het 200-jarig bestaan van de officiële diplomatieke betrekkingen tussen Nederland en de Verenigde Staten (1782-1982). In overleg met het New Amsterdam Ensemble, dat de eerste uitvoeringen in New York en Washington zou verzorgen, is de bezetting als volgt samengesteld: mezzosopraan, klarinet, hoorn, piano en slagwerk.

Het werk bestaat uit zes delen en een epiloog (Amen). Elk deel gebruikt als tekst enkele zinnen, ontleend aan de Openbaring van Johannes. Hierin wordt een visioen geschilderd van de verschikkingen die de wereld bedreigen. Maar achter alle bange verwachtingen blijft ook steeds de hoop leven, hetgeen in de titel tot uitdrukking komt.

De muzikale behandeling van de teksten is zeer verschillend per deel. De delen 1, 2, 4 en 6 hebben een relatief snel tempo en een vast ritme. Ook de muzikale inhoud heeft veel gemeenschappelijke trekken. Hiertegenover staan de delen 3 en 5, gekenmerkt door sterk wisselende stemmingen, hetgeen ook in de vele afwisselingen van tempo merkbaar is. Dit, en de zeer gedifferentieerde en gedetailleerde uitvoeringswijzen stellen hoge eisen aan de vocale en instrumentale medewerkers.

deel 1

And I saw an angel coming down from heaven, having the key of the bottomless pit and a great chain in his hand. And he let hold on the dragon which is the devil, and bound him for thousand years. And cast him, and shut him up, set a seal upon him, that he should deceive the nations no more till the thousand years should be fulfilled.

deel 2

And when the thousand years are expired he shall be loosed out of his prison. And shall go out to deceive the nations, to gather them together to battle: the number of whom is as the sand of the sea.

deel 3

And cried when they saw the smoke of her burning, saying: what city is like unto this great city. And they cast dusk on their heads, weeping and wailing, saying: alas, alas that great city, wherein were made rich all that had ships in the sea. For in one hour is she made desolate.

deel 4

And I heard as it were the voice of a great multitude, and as the voice of many waters, and as the voice of mighty thunderings, saying: Allelujah.

deel 5

And the voice of harpers and musicians shall be heard no more at all in thee; and no craftsman of whatsoever craft he be, shall be found anymore in thee; and the sound of a millstone shall be heard no more at all in thee; and the light of a candle shall shine no more at all in thee; and the voice of the bridegroom and bride shall be heard no more at all in thee; for thy merchants were the great men of the earth; for by thy sorceries were all nations deceived.

deel 6

And I saw a new heaven and a new earth. And there shall be no night there; and they need no candle. For the Lord God gave them light and they shall reign for ever.

Amen.

deel 1

En ik zag een engel neerdalen uit de hemel met de sleutel van de afgrond en een grote keten in zijn hand. En hij greep de draak, dat is de duivel, en hij bond hem duizend jaren, en hij wierp hem in de afgrond en verzegelde deze, opdat hij de volkeren niet meer zou verleiden voordat de duizend jaren voleindigd waren.

deel 2

En wanneer de duizend jaren voleindigd zijn, zal de satan uit zijn gevangenis worden losgelaten. En hij zal uitgaan om de volkeren aan de vier hoeken der aarde te verleiden, om hen tot de oorlog te verzamelen, en hun getal is als het zand van de zee.

deel 3

En zij riepen, toen zij de rook van haar verbranding zagen, zeggende: welke stad was aan deze grote stad gelijk! En zij wierpen stof op hun hoofden, en riepen, wenend en rouw bedrijvend, zeggende: wee, wee die grote stad, waarin allen die schepen op zee hadden, door haar kostbaarheden rijk zijn geworden, want zij is in één uur verwoest!

deel 4

En ik hoorde als een stem van een grote menigte, en als een stem van vele wateren en van zware donderslagen, zeggende: Hallelujah.

deel 5

En geen stem van citerspellers en zangers zal meer in u gehoord worden; En niemand die enig vak beoefent zal meer in u gevonden worden; en geen geluid van de molen zal meer in u gehoord worden; En geen lamplicht zal meer in u schijnen; en geen stem van bruidegom en bruid zal meer in u gehoord worden; want uw kooplieden waren de machthebbers der aarde, want door uw toverij werden alle volkeren verleid.

deel 6

En ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. En er zal geen nacht meer zijn, en zij hebben geen lamplicht nodig. Want God zal hen verlichten en zij zullen heersen tot in alle eeuwigheid.

Amen.

III Invocations

De compositie **Invocations** voor koor, mezzosopraan en instrumentaal ensemble werd in 1983 geschreven, in opdracht van de NOS-radio.

De bezetting is een, wat uitgebreide, combinatie van de bezettingen van de voorgaande delen, zoals ook de gebruikte teksten als aanvulling en voortzetting gezien kunnen worden van de voorgaande teksten. Want de laatste nood heeft de mensen van alle tijden en alle volkeren er toe gedreven om zich met aanroepingen en bezweringen tot een hogere macht te richten. Om dit vorm te geven, maakt de compositie gebruik van drie Latijnse teksten, waarvan twee ontleend zijn aan de Psalmen. Daarbij wordt o.a. gebruik gemaakt van twee Gregoriaanse melodieën, als uiting van dat 'gebed in klank', aan de bron van onze beschaving. Gezien vanuit de teksten kunnen we de volgende indeling maken:

- * In de eerste twee delen zingt het koor een tekst uit Psalm 129: De profundis clamavi ad te.
- * In het derde en vierde deel zingt het koor de tekst: Libera me, Domine, de morte aeterna, ontleend aan de Missa pro defunctis.
- * Het vijfde deel is een instrumentale interlude.
- * Het zesde deel brengt de Gregoriaanse versie van dezelfde tekst, Libera me, waarna de delen 7 en 8 dit verder uitwerken.
- * De delen 9, 10 en 11 introduceren een nieuwe tekst, ontleend aan de psalmen 4 en 90, beginnend - in deel 9 - met de woorden: Miserere mei, et exaudi orationem meam. De Gregoriaanse melodie hiervan is waarneembaar in de delen 10 en 11, dóór het moderne idioom heen.
- * Deel 12 tenslotte brengt het afsluitende Amen. De melodische ontvouwing hiervan is gelijk aan die van het slot van de eerste compositie van deze Trilogie: Car nos vignes sont en fleur.

TEKST

De profundis clamavi ad te, Domine,
Domine exaudi vocem meam.

Libera me, Domine, de morte aeterna,
in die illa tremenda
quando caeli movendi sunt et terra.

Miserere mei et exaudi orationem meam.
Dicet Domino: susceptor meus es tu et
refugium meum,
Deus meus, sperabo in eum.
Scapulis suis obumbrabit tibi, et sub
pennis ejus sperabis.
Scuto circumdabit te veritas ejus, non
timebis a timore nocturno.
A sagitta volante in die a negotio
perambulante in tenebris,
ab incursu et daemonio meridiano.
Cadent a latere tuo mille et decem
millia a dextris tuis,
ad te autem non appropinquabit.

NEDERLANDSE VERTALING

Uit de diepten roep ik tot U, Heer,
luister naar mijn stem.

Bevrijd mij, Heer, van de eeuwige dood,
op die verschrikkelijke dag
als hemel en aarde geschokt worden.

Ontferm U over mij en verhoor mijn gebed.
Ik zal tot de Heer zeggen: mijn toevlucht
en mijn burcht zijt gij,
mijn God, op wien ik betrouw.
Hij overschaduwte u met zijn vleugels,
en onder zijn vederen zijt gij gerust.
Als met een schild zal zijn trouw u beschutten;
gij zult niet vrezen voor de gevaren van de nacht.
Noch voor een aansnorrende pijl overdag,
noch voor een ziekte, die voortsluip
in het duister, of voor de vernielende
gesel van de middag.
Duizend vallen er aan uw linkerzijde,
tienduizend aan uw rechterzijde, maar u
zult niet getroffen worden.

OVER TON DE LEEUW

Ton de Leeuw werd op 16 november 1926 in Rotterdam geboren. In 1949, na zijn studie in Nederland, ging hij naar Parijs om te studeren bij Olivier Messiaen en Thomas de Hartmann. Zijn belangstelling voor de ritmiek bracht hem daarna tot het bestuderen van buiten-Europese muziek en tot ethnomusicologische studie bij Jaap Kunst in Amsterdam (1950-1954). Tot 1959 was hij muziekregisseur bij de Nederlandse Radio Unie. Sindsdien is hij hoofdleraar compositie en electro-acoestiek aan het conservatorium van Amsterdam (waarvan hij enkele jaren directeur was), en hij is als wetenschappelijk hoofdmedewerker verbonden aan de Universiteit van Amsterdam.

Tussen 1958 en 1976 gaf hij enkele honderden radiolezingen over hedendaagse en niet-Westerse muziek.

In 1961 maakte Ton de Leeuw in opdracht van de regering een reis naar India om de klassieke Oosterse muziek ter plaatse te bestuderen, evenals de mogelijke relaties met de Westerse muziek. Sindsdien maakte hij vele studiereizen naar andere Aziatische landen evenals studiereizen en lezingentoernee's naar Australië en de Verenigde Staten; ondermeer op het gebied van de elektronische- en de computermuziek.

De belangstelling voor Oosterse muziek vindt een duidelijke neerslag in zijn werk, dat kamer-, orkest-, koor-, theater- alsmede elektronische en radiofonische muziek omvat. Van zijn composities noemen we het radiofonisch oratorium **Job** (1956; Prix Italia), **Mouvements rétrogrades** (1957), **Strijkkwartet I** (1958; Prix des Jeunesses Musicales), **Symphonies of Winds** (1963, geschreven in opdracht van het American Wind Symphony Orchestra), de opera **De Droom** (1963, geschreven in opdracht van het Holland Festival), **Haiku II** (1968, ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van het Rotterdams Philharmonisch Orkest), **Lamento Pacis** voor koor en orkest en **Spatial Music nr I** (rijksopdrachten in 1969 en 1966), werken die getuigen van zijn groeiende interesse in het ruimtelijk element. **Music for Strings** (1970, geschreven in opdracht van de Biennale van Zagreb), **Gending** voor gamelanorkest (1975), **Mountains** voor basklarinet en tape (1977), **The birth of Music II**, een radiofonisch werk (1979), **Chronos**, een elektronisch werk voor vier sporen (1980). De meeste van zijn werken zijn op plaat opgenomen.

Onder zijn vele publicaties over diverse aspecten van de hedendaagse muziek en de relatie Oost-West in de muziek noemen wij zijn boek **Muziek van de 20e eeuw**, sedert 1964 verschillende malen herdrukt en vertaald.
